

Elvir Musić

Tumačenje jednog 'Attarovog gazela

UDK 821.222.1-1.09 'Attar F.

Poznati mislilac iz Nišabura i jedan od najznačajnijih pjesnika perzijske književnosti Abū Hamīd bin Abū Bakr Ibrāhīm, poznatiji kao Feridudin 'Attar Nišaburi, iza sebe je ostavio iznimno značajna djela, među kojima posebno mjesto zauzima njegov *Divan*. Misli skrivene iza zastora semantičke slojevitosti gazela u ovom djelu direktno su utjecale na neke od velikana gnostičke književnosti, među kojima posebno mjesto zauzimaju Mevlana Dželaluddin Rumi i Hafiz Širazi. U ovom radu tumačenjem 244. gazela nastoje se približiti jezgrovitost ovih gazela i njihova važnost u razumijevanju cjelokupnog tesavufskog doživljaja postojanja.

Ključne riječi: 'Attar, tesavuf, ljubav, duhovni putnik, duhovno putovanje, gazel

Tumačenje 244. gazela¹

جان در مقام عشق به جانان نمی‌رسد
دل در بلای درد به درمان نمی‌رسد

*Duša na postaji ljubavi do Voljenog ne stiže
Srce u nedaći boli do svog lijeka ne stiže.*

Tumačenje:

Razumijevanju ovog bejta umnogome će pomoći njegova kontekstualizacija u okviru procesa razvoja doživljaja ljubavi kod 'Attarovih prethodnika i savremenika, doživljaja koji se tokom cijela tri stoljeća – još od Rudakija Samarqandija, Ferruhija Sistaniya, Manučehrija Damganiya i Unsurija Gaznevija, preko Sannaija do 'Attara – kretao vrlo zanimljivom uzlaznom putanjom, sa svakim novim stoljećem ostavljajući po jedan stupanj prolaznosti i uzdižući se ka novom stupnju duhovnosti, odnosno neprolaznosti. Upravo taj proces, koji je misli briljantnih mislilaca, nadahnutih na vrelu iskrenosti, poticao da se zapute prema čovjekovoj nutrini i pronađu odgovore na brojna pitanja vezana za ljubav, u jednom je trenutku doveo do formiranja mišljenja da je ljubav krajnji cilj i da je voljeti, ustvari, uspjeti u samospoznaji bez koje je nemoguće spoznati Gospodara svih svjetova. 'Attar ovim bejtom, na sebi svojstven način dostojan istinskog duhovnjaka, blagim tonom upozorava da sama ljubav nije krajnji cilj nego sredstvo kojim se putuje prema spoznaji Uzvišenog, te napominje da je Uzvišenog nemoguće spoznati u potpunosti i samim tim što je čovjek u odnosu na Njegovu savršenost isuviše nesavršen da bi ga mogao spoznati. Ljubav je, dakle, važna duhovna postaja na putu ka spoznaji, ali nikako i kraj puta duhovnog putnika koji mora biti svjestan Njegove savršenosti i vlastite ograničenosti, te u svakom trenutku znati da je moguće načiniti još jedan korak i stići do još jedne duhovne postaje na putovanju ka spoznaji Uzvišenog. Stizanje do suštinske spoznaje ljubavi ne znači i suštinsku spoznaju Apsoluta, jer je sve što postoji unutar Njegovog svepostojanja Njegovo postojanje u kojem postoji i sama ljubav. To stanje slično je boli koja traje. Lijekovi je mogu ublažavati i stavljati pod kontrolu, ali je ona ipak prisutna i javlja se u trenucima prestanka djelovanja lijekova. Ljubav i bol će u zbiricama pjesama gnostičkih pjesnika biti međusobno povezivane, tako da će bol pretežno bivati glasnik ljubavi i ljubavne čežnje, a sama ljubav uzročnikom boli koja duhovnom putniku daje odgovore na vlastita stanja i pitanje: Jesam li sam zaljubljen? Tako, naprimjer, u Hafizovom *Divānu* pronalazimo bejtove koji iza semantičke slojevitosti skrivaju njegovo ushićenje osjećajem ljubavne boli, odnosno čežnje:

درد عشقی کشیده‌ام که می‌پرس
زهر هجری چشیده‌ام که می‌پرس

*Bol ljubavi otrpib, ma ne pitaj!
Otrov razdvojenosti okusib, ma ne pitaj!*

(*Divān-e Hāfēz*, 270/1)

***

¹ 'Attar, 1368/1989: 187.

درمان دل وصال و جمال است و این دو چیز
دشوار می‌نماید و آسان نمی‌رسد

*Susret i ljepota lijek su srcu, al' to dvoje
Teškima se doimaju, do njih se lahko ne stiže.*

Tumačenje:

Duhovni putnik (*sālik*) tokom svog putovanja teži stizanju do susreta, odnosno spajanja s Uzvišenim (*vesāl*) kako bi uživao u Njegovoj ljepoti (*ḡemāl*) i uspokojio svoje srce, odnosno vlastitu nutrinu. Međutim, upravo u takvom razumijevanju postavljenog cilja dolazi do poremećaja u frekvenciji misli i pogrešnog doživljaja same duhovne misije u koju se putnik upušta, jer umišlja da ga putovanje treba dovesti do susreta s Bogom, a što je pogrešno razumijevanje misije. Ispravno razumijevanje misije jeste to da ga duhovno putovanje, na kojem se treba pročistiti i očistiti od svega negativnog i pokudnog, od svakovrsne ovisnosti o materiji i povezanosti s prolaznim svijetom u kojem vladaju prirodni zakoni, treba dovesti do spoznaje Božijeg sveprisustva, odnosno svebivstva, a ne do susreta s Njim Uzvišenim. Dogodi li se duhovnom putniku da na početku puta svoju misiju doživi na pogrešan način i ispolji težnju da se susretne s Uzvišenim, istog časa dolazi u opasnost da počini smrtni grijeh ograničavanja Boga na mogućnost susreta, a što je, s obzirom na Njegovo svebiće, nemoguće. Samo razumijevanje ciljeva misije i težnji usmjerenih prema susretu s Božijom sveprisutnošću i Njegovom ljepotom, odnosno prema spoznaji Njegovog svebića, samo po sebi je toliko teško da tek rijetki uspijevaju potpuno ispravno pojmiti krajnje htjelište svoga duhovnoga putovanja. S obzirom na to da je razumijevanje puta toliko komplicirano, nije teško zaključiti da je komplicirano i putovanje, te da tek rijetki uspijevaju stići do kapija dvora spoznaje nakon kojih slijedi stupanje u beskrajno prostranstvo osjećaja duhovne punine koji sa svakim novim korakom i časom donosi nove duhovne naslade.

***

ذوقی که هست جمله در آن حضرت است نقد
وز صد یکی به عالم عرفان نمی‌رسد

*Sva naslada što postoji u Njegovu je prisustvu
Al' od stotinu ni jedna do svijeta spoznatog ne stiže.*

Tumačenje:

U ovom bejtu zanimljivo je 'Attarovo aktualiziranje Božije blizine na vrlo zanimljiv način, kojim čitaoca poziva da se suoči sa svojim formiranim mišljenjem o blizini Uzvišenog i kao da ga želi upitati: Ako je Božija blizina ondje negdje, na nekom duhovnom stupnju, u nekoj daljini, šta je onda ovdje gdje si ti? Je li Božija blizina udaljena od Njega samoga, pa se mora od Njegovog svebića putovati ka Njegovoj blizini? Na iskraju, sve naslade koje imaš priliku koristiti i njima se naslađivati na ovom svijetu također su naslade Božije blizine, s tim što je njihov intenzitet znatno slabiji u odnosu na intenzitet kojim ih čutiš na višem nivou duhovne pročišćenosti i jasnije svjesnosti o Njegovom sveprisustvu. Bejt je moguće tumačiti i na drugi način: Sve istinski pojmljive i razumljive naslade nalaze se na višem nivou duhovnog razvoja i u njihovom istinskom intenzitetu ih je nemoguće osjetiti u zaokupljenosti prolaznošću. Štaviše, ni stoti dio njihovog intenziteta nije moguće osjetiti na najnižem stupnju duhovnog razvoja, a koji se veže za posvećenosti prirodnom svijetu, koji prolazi zajedno s čovjekovim prolaznim životom na njemu. Sve je, dakle, Božija

blizina, jer je On, Uzvišeni, prisutan na svakom mjestu, ali je kvalitet razumijevanja i osjećanja Njegove blizine uvjetovan kvalitetom spoznaje do koje duhovni putnik stiže pročišćavajući svoju nutrinu i odstranjujući iz nje sve ono što ga udaljava od same spoznaje. Kidanjem zastora koji čovjeka udaljavaju od spoznaje dolazi se do porasta kvaliteta duhovnog putovanja koje do te spoznaje vodi. Hafiz Širazi objasnio je to slijedećim bejtom:

میان عاشق و معشوق هیچ حائل نیست
تو خود حجاب خودی حافظ از میان برخیز

*Između zaljubljenog i ljubljenoga nikakva razdjelnica ne postoji
Ti sam si zastor sebi, Hafize, da se ukloniš ti dostoji! (266/8)*

***

وز هرچه نقد عالم عرفان است از هزار
جزوی به کل گنبد گردان نمی‌رسد

*I sve što postoji u svijetu spoznatog od njih hiljade
Djelić je što do apsolutnog pokretača nebesa ne stiže.*

Tumačenje:

Osobu koja odluči stupiti na put koji vodi ka duhovnom pročišćenju i kojim istovremeno dolazi do duhovnog uzdizanja, na tom putovanju očekuju brojni izazovi koji u svakom času graniče s iskušenjima dovoljno snažnim da uzdrmaju temelje njegovog vjerovanja. Najteža iskušenja s kojima se duhovni putnik na tom putovanju suočava povezana su s njegovim doživljajem svijeta koji ga okružuje, s jedne, i duhovnosti, s druge strane. Zapadne li u zamku da svemoć Uzvišenog promatra isključivo kroz prizmu spoznatog materijalnog svijeta postavljenog na temeljima prirodnih zakona, suočit će se s opasnošću da Njegovu svemoć materijalizira svojim mislima kako bi olakšao razumijevanje Njegovoga premiloga lica, čime će direktno počinuti jednu od brojnih vrsta širka, odnosno pripisivanja Bogu druga koji se u ovom kontekstu nadaje kroz samu misao u okviru koje se javlja fiktivna slika Apsolutnog Vladara. Dakle, sama činjenica da je duhovni putnik zamislio lik kojemu je pridao značaj i moć koju posjeduje samo i isključivo Apsolutni Vladao znači da je nehtijući ograničio Apsolutnog Vladara na svoju misao. Ova iskušenja najintenzivnija su i zbog toga što se sam duhovni putnik kreće kroz njih, suočava se s opasnošću da izoliraju njegove misli i prisile ga da misli kroz prizmu njihovih oblika i formi. Upravo zbog toga je bitno da duhovni putnik na putovanje dušom ne kreće bez duhovnog vodiča koji je taj put prošao i u stanju je prepoznati teška stanja u putnikovoj nutrini koja ga udaljavaju od njegovog osnovnog cilja.

وز صد هزار چیز که بر چرخ می‌رود
صد یک به سوی جوهر انسان نمی‌رسد

***

*Od stotinu hiljada stvari koje k nebesima putuju
Ni svaka stota do suštine čovjekove ne stiže.*

Tumačenje:

Sve što postoji na ovome svijetu – uključujući i samog čovjeka – može se dijelom svoga postojanja pokrenuti prema nebesima, ali sve što se pokrene prema tom cilju ne mora nužno do njega i stići. 'Attar u ovom distihu krije još jednu poruku

koja duhovnog putnika treba osvijestiti i upozoriti na još jednu opasnost koja ga vreba na početku puta, a to je pomisao da se duhovno putovanje odvija vertikalno, prema nebesima, čime se ponovo dolazi u opasnost od činjenja širka kroz misao o prostornom situiranju Apsolutnog Vladara, a što u konačnici znači ograničavanje Njegove neograničivosti određenim prostorom. Uzvišeni se ne nalazi samo na nebesima, već se svekoliko postojanje pojmljivo ljudskom umu – pa i više od toga! – nalazi u Njegovom svebivstvu. Do spoznaje Njegovog svebivstva stižu samo rijetki i upravo zbog toga 'Attar naglašava da od "stotinu hiljada stvari koje se prema nebesima dižu, do cilja ne stiže ni svaka stota stvar". Kada smo napomenuli da je među stotinama hiljada stvari koje se prema nebesima dižu moguće ubrojati i čovjeka, mislili smo na one osobe koje nisu svjesne vlastite duhovne komponente pa se oslanjaju na svoju materijalnu, odnosno fizičku komponentu, koja je, suštinski gledano, stvar kao i sve druge stvari. Osobe koje su svjesne svoje duhovne komponente ne mogu se smatrati stvarima, jer sama svijest o značaju duhovnog aspekta čovjekovog bivanja pokazatelj je određenog duhovnog razvoja neke osobe. O tome 'Attar govori u narednom bejtu:

* * *

وز هرچه یافت جوهر انسان ز شوق و ذوق
بویی به جنس جمل حیوان نمی رسد

*I od sveg' što shvati bit čovjeka od zanosa i naslade
Ni miruh jedan do svih životinja svijeta ne stiže.*

Tumačenje:

'Attar, kao i ostali veliki gnostički pjesnici, u centar svega postavlja čovjeka i svoje čitaoce potiče da razmišljaju o čovjeku i njegovom značaju, odnosno o samima sebi i svojoj nutрини, potičući ih tako da svoj duhovni put okrenu u pravom smjeru, tj. da ne pomisle kako se duhovno putovanje odvija horizontalno, kroz čovjekovom umu poznat prostor, ili vertikalno, kroz čovjekovim umom pretpostavljeni prostor, nego prema vlastitoj unutrašnjosti i suštini svoga bivstvovanja. Ovim bejtom naglašeno je da čovjekova bit najjasnije razumijeva i spoznaje sve zanose i naslade, čiji niti miruh nisu u stanju osjetiti životinje koje su iznad stvari. Kroz semantičku slojevitost ovog bejta nazire se još jedna važna 'Attarova poruka, a to je da se u čovjekovoj nutрини nalaze uzorci svih postojećih zanosa, užitaka i naslada te da se sve krije u njemu samome. Mevlana Dželaluddin Rumi objasnio je to kroz jednu svoju rubajju o kojoj, također, vrijedi razmisliti:

ای نسخ هی نام هی الهی که تویی
وی آینه ی جمال شاهی که تویی
بیرون ز تو نیست هرچه در عالم هست
در خود بطلب هر آنچه خواهی که تویی

*O urneku pisma Božijega koje ti si,   ej zrcalo carske ljepote koje ti si,
Izvan tebe nije sve što je u ovom, svijetu,   u sebi potraži, sve što želiš si ti!*

(Rubajja 1761.)

* * *

مقصود آنکه از می ساقی حضرتش
یک قطره درد درد به دو جهان نمی رسد

*Kad spomene se vino, misli se na hazreti Krčmara
Oba svijeta mijeh te boli po vrijednosti ne stiže.*

Tumačenje:

Jezgrovitost ovog gazela ogleda se u činjenici da se u njegovim bejtovima nalaze odgovori na brojna pitanja u vezi s gnostičkim poimanjem svijeta, duhovnim putovanjem, ali i na pitanja koja se odnose na neke od osnovnih termina cjelokupne gnostičke književnosti. Među ta pitanja zasigurno se ubraja i simbolika vina, koje listom spominju svi gnostički pjesnici, potičući tako čitaoca na propitivanje njihovog provokativnog vokabulara, ali i vlastite spremnosti da shvati poruke skrivene iza primjesa leksema specifičnih za gnostičko pjesništvo. Kod nekih pjesnika vino se javlja u tako identičnom opisu ovosvjetovnog opijata da je moguće pogrešno pretpostaviti kako je odista riječ o samom opijatu. Pa ipak, većina gnostičkih pjesnika u svojim zbirkama pjesama i mesnevijama ostavljala je jasne tragove koji pokazuju da je vino o kojem pjevaju izvanvremensko i izvanprostorno, te da se referira isključivo na kur'anski ajet u kojem se kaže da Uzvišeni odabranim robovima daruje piće čisto, a s obzirom na to da im On to piće nalijeva, u gnostičkoj književnosti simbolički je predstavljen kao Krčmar: "وَسَقَاهُمْ رَبُّهُمْ شَرَابًا طَهُورًا" "...i dat će im Gospodar njihov da piju čisto piće" (*Kur'an*, 76:21). 'Attar u ovom bejtu naglašava poruku da se pod spominjanjem vina, ustvari, podrazumijeva sam Krčmar, odnosno Uzvišeni Bog koji svoje odabrane robove daruje odabranim darovima koji su tako snažni da u robovoj nutrini mogu potaknuti toliko silan zanos da zaboravi na cjelokupno postojanje. Kada je riječ o suštini samog vina u gnostičkoj književnosti, možda je najjasniji odgovor dao Mevlana:

پیش از آن کاندرد جهان باغ و می و انگور بود
از شراب لایزالی جان ما مخمور بود

*Prije no je na ovome svijetu vinograda, vina i grožđa bilo
Bilo naše neprolaznim vinom bijaše se iskreno opilo.*

(*Dīvān-e Kabīr*, 731/1.)

***

چندین حجاب در ره تو خود عجب مدار
گر جان تو به حضرت جانان نمی رسد

*Toliko je zastora na tvome putu pa se ne čudi
Ako duša tvoja do hazreti Voljenoga ne stiže.*

جانان چو گنج زیر طلسم جهان نهانست
گنجی که هیچ کس به سر آن نمی رسد

*Voljeni je pod zapisom svijeta k'o riznica skriven
Riznica kojoj niko ni do premise ne stiže.*

Tumačenje:

Nakon što je duhovnog putnika podučio opasnostima na duhovnom putovanju i upozorio na brojna iskušenja koja vrebaju na tom putovanju, 'Attar ga počinje pripremati na taj iznimno iscrpljujući put koji iziskuje odvažnost, stamenost, istrajnost i, što je možda i najvažnije, strpljenje i svijest o vlastitim vrlinama i manama. Među brojne

mane koje se skrivaju u ličnosti svakog čovjeka moguće je ubrojati zastore od predrasuda koje ga sputavaju da svijet sagleda onakvim kakav uistinu jeste i grijeha koji se nad njegovim čulima nadvijaju kao neprozirni zastori koji zasjenjuju duhovni krajolik njegovoga htijenja. Iza svih tih zastora nalazi se Božije svebivstvo, koje je moguće ugledati samo ako se čovjek očisti od svih nečisti koje prekrivaju božansku česticu u njegovoj nutrini, a pretežno se odnose na ovisnost o svijetu prolaznosti, neadekvatne želje i težnje i posvećenost samoj prolaznosti u odnosu na svijest o činjenici da je mentalna prolaznost samo djelić u nepreglednom mozaiku vječnosti.

***

زان می که می دهند از آن حسن قسم تو
جز درد واپس آمد ایشان نمی رسد

*Od onog vina koje daju od ljepote što tebi pripada
Osim boli ništa drugo od tog vina ne stiže.*

Tumačenje:

Čovjek se ne smije zadovoljiti vinom koje u ovom bejtu simbolizira prolaznost kao tračak ljepote koja mu po stvaranju pripada. Zadovolji li se, kojim slučajem, samom prolaznošću, iznevjerit će samoga sebe i uskratiti za brojne blagodati i duhovne naslade koje ga očekuju iza zastora prolaznosti, a koje su stvorene kao nagrada njegovom odricanju od same prolaznosti i njegovoj posvećenosti stjecanja prava da podigne pogled iznad prolaznosti i ugleda samu vječnost.

***

تو قانعی به لذت جسمی چو گاو و خر
چون دست تو به معرفت جان نمی رسد

*Zadovoljavaš se tjelesnim užitkom kao krava i magarac
Pa baš zato tvoja duša do spoznaje duše ne stiže.*

تا کی چو کرم پيله تنی گرد خویشتن
بر خود متن که خود به تو چندان نمی رسد

*Do kada ćeš poput crva učahurena uvijati se oko sebe
Ne uznosi se utjelovljenjem, jer ti mnogo ne stiže.*

خود را قدم قدم به مقام بر پران
چندان پران که رخصت امکان نمی رسد

*Korak po korak poleti da do duhovne postaje stigneš
Toliko leti sve donde dokle mogućnost leta ne stiže.*

Tumačenje:

U prethodna tri bejta nastavljeno je 'Attarovo pripremanje duhovnih putnika za putovanje puno iskušenja. Iz bejta u bejt primjetno je intenziviranje poruke o nužnosti njegova odvajanja od animalnih nagona, koji ga distanciraju od duhovne dimenzije vlastitog bića. Zanimljivo je da 'Attar u ovim stihovima nastoji izazvati revolt u nutrini potencijalnog putnika kako bi ovaj osjetio poniženost pred samim sobom i smogao hrabrosti da donese odluku o kretanju u okršaj s vlastitim egom, koji ga usmjerava prema onome što vidi, koristeći pritom razum kao sredstvo argumentiranja opravdanosti te opredijeljenosti za prolazno, odnosno animalno. Na

koncu, 'Attar putnika poziva da se odvaži na putovanje i poleti tako odlučno da premaši sve moguće granice letenja, odnosno odvajanja spiritualnog od animalnog.

* * *

زیرا کہ مرد راہ نگیرد به هیچ روی
یکدم قرار تا کہ به پیشان نمی رسد

*Jer čovjek dostojan puta ni u jednom trenu puta svog
Ne htjede spokoj osjetiti sve dok do cilja ne stiže.*

Tumačenja:

S obzirom na to da duhovni putnik osjeti dostojanstvo koje mu je darovano onog trenutka kada je u njega udahnuta duša - فَإِذَا سَوَّيْتُهُ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي فَقَعُوا لَهُ سَاجِدِينَ - "I kad mu dam lik i u nj udahnem dušu, vi mu se poklonite!" (*Kur'an*, 15:29; 38:72) - i kada je darovan zvanjem čovjeka koji je u stanju, pročisti li svoju dušu, biti Allahovim namjesnikom na Zemlji - وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً - "A kada Gospodar tvoj reče melecima: Ja ću na Zemlji namjesnika postaviti!" (*Kur'an*, 2:30) - dolazi na korak do odluke da krene prema spoznaji samoga sebe posredstvom koje nastoji spoznati Gospodara svoga. U tom času osjeti duhovni zanos i odlučnost kojima je moguće nadvladati sve prepreke i stići do željenoga cilja. Taj duhovni zanos toliko je intenzivan da putnika ne pušta da se odmori ni jednoga časa, jer sa svakim korakom počinje sve intenzivnije osjećati Božiju blizinu kao najveću nagradu svojim težnjama i naporima.

* * *

چندین هزار حاجب و دربان که در رهند
شاید اگر کسی بر سلطان نمی رسد

*Na hiljade vratara i kapidžija na putu ovom stoji
Pa je razumljivo ako niko do Sultana ne stiže.*

در راه او رسید قدم های سالکان
وین راه بی کرانه به پایان نمی رسد

*Na Njegovom putu do cilja su stigli putnici duhovni
Ali sam put znaj da nikad nikakvom kraju ne stiže.*

پایان ندید کس ز بیابان عشق از آنک
هرگز دلی به پای بیابان نمی رسد

*Niko nikad nije vidio kraj puta nizije ljubavi,
Jer nikad srce do kraja same nizije ne stiže.*

Tumačenje:

Duhovno putovanje se, prema 'Attaru, odvija postepeno i skidanjem zastora, odnosno uklanjanjem vratara na kapijama duše, a ti vratari mogu biti i čuvari svetih tajni i grijesi koje čovjek čini, jer postoje dvije vrste zastora: zastori kojima je Uzvišeni zakrio svoje tajne i ne dozvoljava nedostojnima da im pristupe i zastori kojima ljudi zastiru sami sebe kroz činjenje grijeha i svomu biću nedostojnih radnji. Nakon što ti zastori budu uklonjeni, pred duhovnim putnikom otvaraju se nova prostranstva vječnosti i spoznaje te vječnosti u njenoj izvornosti. Na koncu, putnik može stići do spoznaje svebivstva Uzvišenog, ali kako je to svebivstvo beskrajno, nikada ne može stići do kraja, jer sam kraj ne postoji. To je ujedno prostranstvo ljubavi, a Mevlana kaže da je ljubav opis Uzvišenog Boga:

شرح عشق ار من بگویم بر دوام
صد قیامت بگذرد و آن ناتمام
زانک تاریخ قیامت را حدست
حد کجا آنجا که وصف ایزدست

*Ako bih opis ljubavi ja kazivao neprestano,
Stotinu smakova bi se diglo a ostalo bi nekazano,
Zato što smak svijeta ima svoj kraj i rok
A gdje da ima kraja gdje se opisuje Bog?*
(*Mesneviya*, sv. 5.)

* * *

چندان به بوی وصل که در خود سفر کند
عطار را به جز غم هجران نمی رسد

*Međ mnogima koji u sebi za mirisom susreta putuju
Attaru osim tuge potaknute rastankom ništa ne stiže.*

Tumačenje:

'Attar na kraju gazela otkriva da je prošao put na koji usmjerava potencijalne duhovne putnike, da je spoznao sve ono što im je otkrio i da u trenucima pisanja ovih bejtova u dubini svoje nutrine osjeća tugu zbog prestanka tog susreta sa spoznajom, a iz čega se može zaključiti da se nakon svake spoznaje javlja potreba za novom spoznajom, odnosno spoznajom novog nivoa duhovnog doživljaja Božijeg swebivstva. I tako sve do beskonačnosti.

Literatura

- Kur'an-i Kerim
Farīduddīn, Muḥammed 'Aṭṭār Nīšābūrī
(1368/1989), *Divān-e 'Aṭṭār*, be ehtemām va tašḥīḥ-e Taqī Tafazzoli, Tehrān: 'Elmī-Farhangī.
Ḥāfeẓ Šīrāzī, Šemsuddīn Muḥammed
(1378/1999), *Divān-e ġazalīyāt-e Ḥāġe Ḥāfeẓ Šīrāzī*, be kūšāš-e Ḥalīl Ḥaṭīb Rahbar, čāp-e XXIII, Tehrān: Šafī 'Alīšāh.
- Moulavī, Ġelāl al Dīn Muḥammad ibn Muḥammed al Balḥī al Rūmī (1362/1983), *Kollīyāt-e Divān-e Šams-e Tabrīzī*, mošaḥeḥ Bedī' al Zamān Forūzanfar, Tehrān: Amīr Kabīr.
Moulavī, Ġelāl al Dīn Muḥammad ibn Muḥammed al Balḥī al Rūmī (1381/2002), *Masnavīye Šarīf*, mošaḥeḥ Reynold Alleyne Nicholson, Tehrān: Amīr Kabīr.

Abstract

Interpretation of a Ghazel by 'Attar

Elvir Musić

A renowned thinker from Nishapur and one of the most important poets in Persian literature, Abū Hamīd bin Abū Bakr Ibrāhīm, a.k.a. Farīd al-Dīn 'Aṭṭār Nīšāpūrī, left behind exceedingly valuable works, among which his *Divan* is particularly prominent. The thoughts hidden behind the curtains of semantic layers in the ghazels of this work had a direct impact on great representatives of Gnostic literature, including Mevlana Jalāl ad-Dīn Rumi and Hafiz Shirazi. This paper is based on the interpretation of 244 ghazels and it attempts to uncover their brevity and relevance for understanding of the overall tasawwuf's experience of existence.

Keywords: 'Attar, tasawwuf, love, spiritual wayfarer, spiritual journey, ghazel.

Gazel

*Duša na postaji ljubavi do Voljenog ne stiže
Srce u nedaći boli do svog lijeka ne stiže.*

*Susret i ljepota lijek su srcu, al' to dvoje
Teškima se doimaju, do njih se labko ne stiže.*

*Sva naslada što postoji u Njegovu je prisustvu
Al' od stotinu ni jedna do svijeta spoznatog ne stiže.*

*I sve što postoji u svijetu spoznatog od njih hiljade
Djelic je što do apsolutnog pokretača nebesa ne stiže.*

*Od stotinu hiljada stvari koje k nebesima putuju
Ni svaka stota do suštine čovjekove ne stiže.*

*I od sveg' što shvati bit čovjeka od zanosa i naslade
Ni miruh jedan do svih životinja svijeta ne stiže.*

*Kad spomene se vino, misli se na hazreti Krčmara
Oba svijeta mijeh te boli po vrijednosti ne stiže.*

*Toliko je zastora na tvome putu pa se ne čudi
Ako duša tvoja do hazreti Voljenoga ne stiže.*

*Voljeni je pod zapisom svijeta k'o riznica skriven
Riznica kojoj niko ni do premise ne stiže.*

*Od onog vina koje daju od ljepote što tebi pripada
Osim boli ništa drugo od tog vina ne stiže.*

*Zadovoljavaš se tjelesnim užitkom kao krava i magarac
Pa baš zato tvoja duša do spoznaje duše ne stiže.*

*Do kada ćeš poput crva ućahurena uvijati se oko sebe
Ne uznosi se utjelovljenjem, jer ti mnogo ne stiže.*

*Korak po korak poleti da do duhovne postaje stigneš
Toliko leti sve donde dokle mogućnost leta ne stiže.*

*Jer čovjek dostojan puta ni u jednom trenu puta svog
Ne htjede spokoj osjetiti sve dok do cilja ne stiže.*

*Na hiljade vratara i kapidžija na putu ovom stoji
Pa je razumljivo ako niko do Sultana ne stiže.*

*Na Njegovom putu do cilja su stigli putnici duhovni
Ali sam put znaj da nikad nikakvom kraju ne stiže.*

*Niko nikad nije vidio kraj puta nizije ljubavi,
Jer nikad srce do kraja same nizije ne stiže.*

*Međ' mnogima koji u sebi za mirisom susreta putuju
Attaru osim tuge potaknute rastankom ništa ne stiže.*